

до цілей, психологічних закономірностей, оптимальних видів, методів, прийомів професійної діяльності у цьому аспекті);

- конструктивних (уміння обирати оптимальні прийоми і способи виховання культури демократизму школярів, форми роботи, здатність оптимально керувати виховним процесом);

- організаційних (здатність організувати власну діяльність і діяльність учнів відповідно до цілей процесу виховання культури демократизму учнів);

- комунікативних (уміння налагоджувати міжособистісні взаємини учасників процесу виховання демократизму гідності учнів, попереджувати і долати конфлікти, створювати комунікативну мережу).

Рефлексивно-особистісний компонент готовності до виховання культури демократизму учнів передбачає усвідомлення, критичний аналіз і конструктивне вдосконалення власної діяльності щодо вирішення завдань зазначеного виховного процесу, а також усвідомлення й оцінка себе як носія культури демократизму.

Рефлексивно-особистісний компонент готовності відображає навички й уміння аналізу виховного процесу, його коректування, прогнозування розвитку; уміння передбачати можливі потреби й проблеми. Функцією цього компоненту є розвиток навичок самоконтролю та самооцінки, уміння об'єктивно співвіднести рівень розвитку особистісних якостей.

Показниками рефлексивно-особистісного компонента у структурі готовності до виховання культури демократизму учнів є: характер оцінки

педагогом себе як суб'єкта процесу виховання культури демократизму школярів; усвідомлення сильних та слабких сторін власної особистості в аспекті виховання культури демократизму, що дасть змогу визначити зміст діяльності педагога щодо самовдосконалення; система особистісних якостей педагога, які дають змогу оптимально розв'язувати проблеми виховання культури демократизму учнів.

Висновки. Отже, мотиваційно-ціннісний, когнітивний, процесуальний та рефлексивно-особистісний компоненти в сукупності репрезентують структуру готовності педагога до виховання культури демократизму учнів. Ця готовність є особистісним утворенням, яке опосередковує залежність між ефективністю діяльності педагога і його спрямованістю на вдосконалення свого професійного рівня. У відповідності до визначених сутності та структури досліджуваного феномену необхідно передбачати відповідний зміст післядипломної педагогічної освіти.

Список джерел:

1. Бартків, О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності / О. Бартків // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2010. – № 1. – С. 52-58.
2. Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
3. Політологія: Курс лекцій: Навч. посібник / І.С. Дзюбко, В.Ф. Панібудьласка, Ю.С.Шемшученко та ін.. – К.: Вища школа, 1993. – 252 с.
4. Уруський, В.І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: Методичний посібник / В.І. Уруський. – Тернопіль: ТОКІППО, 2005. – 96 с.

МАКАРЕНКО С.І.,

завідувач кафедри виховання
та розвитку особистості Донецького облІІПО,
кандидат педагогічних наук

УДК 372.881

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ

У статті проаналізовано сучасний стан роботи дошкільних навчальних закладів області щодо навчання дітей української мови. Виділено проблеми неврахування білінгвальних особливостей регіону в роботі з дітьми дошкільного віку. На основі досліджень науковців щодо білінгвізму визначені особливості розвитку українського мовлення дошкільників в умовах російськомовного оточення.

Ключові слова: державна мова, регіональна мова, рідна мова, мовленнєва компетенція, білінгвізм.

В статье проанализировано современное состояние работы дошкольных образовательных учреждений области по обучению детей украинскому языку. Выделены проблемы, связанные с билингвальными особенностями региона. На основе исследований учёных о билингвизме определены особенности развития украинского языка дошкольников в условиях русскоязычного окружения.

Ключевые слова: государственный язык, региональный язык, родной язык, речевая компетенция, билингвизм.

The article analyses the modern state of the functioning of the pre-school educational establishments of the region as to teaching Ukrainian to children. The problems of non-registering of the bilingual peculiarities of the region while working with children of pre-school age are highlighted. On the basis of the scientific investigations of bilingualism the peculiarities of the development of the Ukrainian speech of preschoolers in the conditions of the Russian-language environment are defined.

Key words: state language, regional language, native language, speech competence, bilingualism.

Відповідно до Закону України «Про засади державної мовної політики», «Державна мовна політика України базується на визнанні і всебічному розвитку української мови як державної і гарантуванні вільного розвитку регіональних мов або мов меншин, інших мов, а також права мовного самовизначення і мовних уподобань кожної людини» (ст. 5.1.). «При здійсненні державної мовної політики Україна забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території держави із створенням можливості паралельного використання регіональних мов або мов меншин на тих територіях і в тих випадках, де це є виправданим» (ст. 5.2.2.) [1].

Саме під цим кутом зору Базовий компонент дошкільної освіти [2] як Державний стандарт рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6-7 років; сумарний кінцевий показник набутих випускником дошкільного навчального закладу компетенцій розглядає рівень мовленнєвої освіченості та вихованості дошкільнят. Зокрема, вперше розвиток мовлення дитини подано як самостійний

напрямок дошкільної освіти, одну з основних освітніх ліній, що передбачає вміння адекватно й доречно спілкуватися рідною мовою, т.т. наявність мовленнєвої компетенції – як результату сформованості фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної компетенцій.

Окремим розділом «Українська мова як державна» передбачено оволодіння дошкільниками українською мовою: розуміння того, що в Україні українська мова є державною; інтерес та позитивне ставлення до української мови; забезпечення духовно-емоційного розвитку дитини через органічний зв'язок мовленнєвого та національного виховання; а також вивчення української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот, зокрема залучення дітей інших національностей, які є громадянами України, до оволодіння українською мовою як державною на рівні «спілкування українською мовою залежно від ситуації».

Проте в нині діючих освітніх програмах з дошкільної освіти [3] ці завдання окремим розділом не виділяються (таблиця 1).

Таблиця 1

Аналіз нині діючих програм з дошкільної освіти [3] щодо навчання дітей української мови

Назва програми	Наявність розділу щодо навчання дітей української мови
Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», за наук. ред. Кононко О.Л. (затверджена наказом МОН від 29.01.2009 № 41)	«Мовленнєвий розвиток»
Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», кер. проекту Жебровський Б.М. (схвалена рішенням колегії МОНмолодьспорт від 01.03.2012, затверджена наказом МОНмолодьспорт від 21.05.2012 № 604)	«Мовленнєвий розвиток»
Освітня програма «Дитина в дошкільні роки», наук. кер. проф. Крутій К.Л. (лист МОН про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» від 08.12.2010 № 1/11-11178)	«Мовленнєва діяльність, мовленнєве спілкування, розвиток мовлення» «Навчання дітей другої мови»
Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина», наук. кер. Проскура О.В., Кочина Л.П., Кузьменко В.У., Кудикіна Н.В. (лист МОН про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» від 08.12.2010 № 1/11-11177)	«Мова рідна, слово рідне»
Регіональна програма розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкільля», авт.-упор. Білан О.І. (лист МОНмолодьспорт про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України» від 09.12.2011 № 1/11-11601)	«Мовленнєвий розвиток»

Таблиця наочно демонструє, що діючі нині освітні програми визначають завдання розвитку рідного українського мовлення дітей дошкільного віку – без урахування особливостей його опанування в іншомовних регіонах. Лише програма «Дитина в дошкільні роки» подає окремим розділом «Навчання дітей другої мови», а саме – російської.

Працюючи за цими програмами, деякі педагоги дошкільних навчальних закладів нашого регіону припускаються помилок щодо:

- розвитку українського мовлення вихованців за тими ж програмовими завданнями, що і рідного, – що завищує вимоги до дітей та ускладнює педагогічний процес;

- часу початку навчання малюків українського мовлення;

- вибору найбільш доцільної та ефективної методики впровадження другої мови;

- налагодженню відповідності мови навчання дитини в дошкільному закладі та шкільної освіти.

Мета статті: на основі аналізу практики та досліджень науковців визначити особливості розвитку українського мовлення дошкільників в умовах білінгвізму.

Методами дослідження виступили: анкетування вихователів, аналіз планів освітньо-виховного процесу – для вивчення відповідності вимогам чинних програм; спостереження за мовленнєвою діяльністю дітей і педагогів під час освітнього процесу в ДНЗ.

На реалізацію поставлених Державними стандартами вимог педагогів з дошкільної освіти Донецької області націлює й регіональна програма «Освіта Донеччини. 2012-2016 роки» у проектах «Дошкільля», «Сходинки до школи» та «Рідна мова». Аналіз практики довів, що на початку 2012/2013 навчального року в дошкільних закладах

та відповідних методичних службах міст та районів області проведено детальний аналіз стану та результативності роботи з розвитку українського мовлення дітей, визначено проблеми та розроблено детальний план подальшої роботи.

Зокрема, аналіз підтвердив, що в 2012 році потреби населення Донецької області в створенні умов для навчання і виховання державною мовою дітей дошкільного віку в цілому задовольняються. У 846 дошкільних навчальних закладах (75,6% від загальної кількості) навчання і виховання дітей ведеться державною мовою. У 180 дошкільних закладах з російською мовою виховання створено 621 групу з українською мовою навчання. Це дає можливість надавати освітні послуги державною мовою 94 044 дітям дошкільного віку, що становить 74,5% від загального контингенту дошкільників.

Упроваджуються інноваційні технології, форми, методи й прийоми навчання дітей української мови, що підвищує ефективність цього процесу. Урізноманітнюються форми співпраці ДНЗ з батьками й початковою школою, що забезпечує розширення україномовного середовища й поліпшення результатів роботи. Удосконалюється неперервна система підготовки педагогічних кадрів до навчання дошкільників української мови – в курсовий та міжкурсний період за напрямками: навчальна діяльність, науково-методична та наукова діяльність.

Проте визначаються й певні недоліки. Для їх вирішення уточнимо відповідне понятійне поле:

Державна мова – закріплена законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства, установах та організаціях, на підприємствах, у державних закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку та інформатики тощо [1].

Регіональною мовою або мовою меншини вважається мова, яка традиційно використовується в межах певної території держави громадянами цієї держави, які складають групу, що за своєю чисельністю менша, або ж решта населення цієї держави, та/або відрізняється від офіційної мови (мов) цієї держави [1].

Рідна мова – перша мова, якою особа оволоділа в ранньому дитинстві [1].

Зазначимо, що регіональною мовою для жителів нашої області є російська, а рідною – в різних куточках області по-різному: російська, українська, вірменська, азербайджанська, єврейська, грецька та інші. Саме тому в навчанні української мови дітей дошкільного віку є дійсно актуальним питання білінгвізму.

Білінгвізм (двомовність) – специфічний стан суспільного життя, при якому спостерігається і є визнаним факт функціонування й співіснування двох мов у межах однієї держави [5]; володіння людиною

двома мовами на рівні їх розуміння та вільного спілкування [4, с. 43]. Аналіз досліджень та публікацій науковців доводить, що це питання досить дискусійне і сьогодні викликає багато проблем. Є прихильники й супротивники двомовного розвитку дитини.

Зокрема, представники одної групи науковців (Н. Імедадзе, Л. Калініна, В. Леопольд, Ж. Ронже, А. Табуре-Келлер, В. Штерн та ін.) відстоюють необхідність та ефективність навчання дітей другої мови з раннього віку. При цьому начатки усвідомлення двох мов вони відносять до кінця другого – початку третього років життя, коли зникають змішані фрази і з'являється вільне володіння двома мовами.

Представники другої течії вважають, що навчання дітей другої мови слід починати після трьох років, у дошкільному віці, адже саме в цей час інтенсивно функціонує природжений механізм засвоєння мови (В. Пенфільд, Д. Писарев, Е. Пулгрет та ін.).

Представники третьої течії обстоюють навчання другої мови після 6 років, коли стане помітно, що рідна мова пустила глибоке коріння у духовну природу дитини (Я. Коменський, М. Пирогов, К. Ушинський та ін.).

Деякі зарубіжні вчені (І. Епштейн, С. Ньюенгіус та ін.) дотримуються зовсім нігілістичного підходу до вивчення другої мови в ранньому та дошкільному віці. Вони розглядають дитячу двомовність як «соціальне лихо», оскільки двомовність шкідлива для дитини, негативно впливає на розвиток мислення, засмічує його, створює перепони на шляху засвоєння рідної мови. Тому й категорично заперечують навчання дітей другої мови в ранньому та дошкільному віці.

З практики роботи ми можемо погодитися з кожним із цих положень. Проте з урахуванням багатьох умов й особливостей, та на основі аналізу наукових досліджень сформулюємо сучасні підходи до навчання дитини дошкільного віку другої мови в умовах білінгвізму:

- Час початку навчання другої мови залежить від співіснування мов у даному мовленнєвому середовищі. Мови можуть функціонувати як рівноправні або одна – основна, друга – допоміжна (наприклад, рідна та державна, рідна та іноземна).

- Час початку навчання другої мови залежить і від умов, у яких відбувається засвоєння дитиною цієї мови.

- Засвоєння мови залежить від віку дітей.

- Багато що залежить від методики навчання: вона має бути побудована з урахуванням випереджального розвитку рідної мови та координування методів і прийомів навчання двох мов.

Отже, сьогодні, коли ми вивчаємо, осмислюємо й реалізуємо оновлений Державний стандарт дошкільної освіти, у тому числі – щодо навчання дошкільників українського мовлення, слід приділити максимум уваги:

- уточненню або розробці ефективної моделі формування україномовної компетентності дітей-білінгвів в умовах російськомовного оточення;

- укладанню й виданню посібників, іншої методичної та довідникової літератури з означеного питання, у тому числі, на електронних носіях;

- поповненню бібліотечних фондів новими виданнями державною мовою;

- формуванню мовленнєвої особистості педагога ДНЗ, який має вирізнятися високим рівнем теоретичної підготовки, сформованими прикладними вміннями та навичками, а також розвиненим, образним, красивим мовленням.

Ще одна проблема – це відповідність мови навчання дитини в дошкільному закладі мові шкільної освіти. Так, існують випадки, коли після україномовного ДНЗ дитина йде до 1-го класу з російською мовою навчання. Звичайно, що вибір мови – справа батьків. Проте необхідна серйозна мотиваційно-просвітницька робота з батьками щодо цього питання – на чому сьогодні також необхідно зосередити увагу педагогічних колективів, керівництва дошкільними навчальними закладами та початкової школи, а також методичних служб. Важливим є й пошук раціональних шляхів

узгодженості та наступності роботи з означеного питання між ДНЗ, батьками і початковою школою.

Відтак, вивчення та аналіз стану реалізації мовної політики держави щодо навчання української мови дітей дошкільного віку в умовах білінгвізму – відповідно до вимог оновленого Базового компонента дошкільної освіти, потребує подальшої роботи як на обласному, так і на місцевому, локальному рівнях. І лише тісна співпраця методичної служби міст і районів області та керівних інстанцій, всіх служб дошкільних навчальних закладів, початкової школи та батьківської громадськості; їх націленість на досягнення спільної мети стане запорукою успішного оволодіння українською мовою дітьми, починаючи з дошкільного віку.

Список джерел:

1. Закон України «Про засади державної мовної політики».
2. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – №7. – С. 4-19.
3. Про організацію роботи в дошкільних навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році. Інструктивно-методичні рекомендації. Додаток до листа МОНмолодьспорту України від 21.05.2012р. № 1/9-388 // Дошкільне виховання. – 2012. - №7. – С. 24 – 27.
4. Богуш, А.М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник. 2-ге видання, доповнене і перероблене. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 440 с.
5. <http://etno.us.org.ua/blog/glossary/18.html>.

ПАВЛЕНКО Є.А.,

старший викладач кафедри фізичного виховання
Маріупольського державного університету

УДК 378.147.037(045)

МЕТОД ТРЕНУВАННЯ ПО КОЛУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглянуто метод тренування по колу на заняттях з фізичного виховання, проаналізовано результативність його використання, розкрито механізм планування занять. Визначено етапи технічної підготовки (формування рухових умінь і навичок) студентів, подано класифікацію фізичних вправ, що складають комплекс методу тренування по колу.

Обґрунтовано ефективність використання зазначеного методу на заняттях з фізичного виховання. Доведено, що метод тренування по колу полегшує облік, контроль та індивідуальне регулювання навантаження на заняттях з фізичного виховання у неспеціалізованих ВНЗ.

Ключові слова: метод тренування по колу, комплекс вправ, технічна підготовленість, фізичні вправи, комплекс тренування.

В статье исследованы основные этапы метода тренировки по кругу, раскрыт механизм планирования занятий, доказана результативность использования этого метода на примере игровых видов спорта. Определены этапы технической подготовки (формирование двигательных умений и навыков) студентов, подана классификация физических упражнений, которые лежат в основе этого метода.

Ключевые слова: метод тренировки по кругу, комплекс упражнений, техническая подготовленность, физические упражнения, комплекс тренировки.

The author in the article describes main stages of circular training method, reveals the mechanism of planning PE classes as well as proves the productivity of the method indicated in sport and games. Stages of students' technical proficiency have been determined, set of exercises related to the circular training method have been presented.

Key words: circular training method, set of exercises, technical proficiency, physical exercises, training complex.